

Sygn. akt III CKN 354/97

W Y R O K
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Dnia 11 lutego 1998 r

Sąd Najwyższy Izba Cywilna

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSN - K. Kołakowski

Sędziowie: SN - F. Barczewska

SN - M. Słoniewski (spraw.)

Protokolant: M. Czarnecka

po rozpoznaniu w dniu 11 lutego 1998 r.

na rozprawie sprawy z powództwa L. M. - A.

przeciwko Skarbowi Państwa: Kuratorium Oświaty w K., Wojewodzie [...]

oraz Gminie Miejskiej w J.

o przeniesienie własności działki i zapłatę

na skutek kasacji powódki i pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody [...]

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 20 lutego 1997 r., sygn. akt I ACr [...]

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

U Z A S A D N I E N I E

Sąd Wojewódzki w K. wyrokiem z dnia 12 czerwca 1996 r. sygn. I C [...] zobowiązał pozwany Skarb Państwa - Kuratorium Oświaty w K. do nabycia od powódki L. A. - M. działki gruntu nr [...] o powierzchni 0,42 ha, położonej w J., objętej księgą wieczystą KW nr [...], prowadzoną przez Sąd Rejonowy w J., za wynagrodzeniem w kwocie 48.174 zł, zasądził od pozwanego na rzecz powódki dalszą kwotę 46.200 zł z ustawowymi odsetkami tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z przedmiotowej działki za czas od 1984 r., a w pozostałej części roszczenie powódki oddalił i stosownie orzekł o kosztach i opłatach.

Na skutek rewizji powódki i pozwanego Skarbu Państwa - Kuratorium Oświaty w K. od wskazanego wyroku Sądu Wojewódzkiego - Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 20 lutego 1997 r. sygn. I ACr [...] zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zobowiązał pozwany Skarb Państwa, reprezentowany przez Wojewodę [...] do nabycia od powódki przedmiotowej działki za wynagrodzeniem w kwocie 48.174 zł, a dalej idące roszczenie powódki oraz jej rewizję oddalił i stosownie orzekł o kosztach procesu oraz opłatach.

Zmieniając wyrok Sądu I-szej instancji Sąd Apelacyjny uznał roszczenie powódki w części dotyczącej wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z jej działki przez pozwany Skarb Państwa za bezpodstawne, a w konsekwencji jej rewizję o zasądzenie wyższego wynagrodzenia z tego tytułu - za bezprzedmiotową przyjmując, że tzw. roszczeń uzupełniających właściciel gruntu może domagać się od posiadacza tylko łącznie z powództwem windykacyjnym, co w rozpoznawanej sprawie nie miało miejsca.

Uznał też, że wynagrodzenie powódki za przedmiotową działkę zostało ustalone w prawidłowy sposób.

Uznał wreszcie za częściowo uzasadnioną rewizję pozwanego Skarbu Państwa - Kuratorium Oświaty przyjmując, że pozwany ten wprowadzić nie może kwestionować swej legitymacji biernej w rozpoznawanej sprawie,

to jednak zasadny jest jego zarzut, że reprezentantem Skarbu Państwa w tej sprawie powinien być Wojewoda [...], który ponadto w toku sporu nie podniósł żadnych zastrzeżeń co do prawidłowości oszacowania przedmiotowej działki gruntu, dlatego też nie zachodzi potrzeba ustosunkowania się do zarzutów podniesionych w tym względzie przez Kuratorium Oświaty.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego wniosły kasacje obie strony.

Powódka w kasacji swej, powołując się na naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 222 - 231 kc oraz niewłaściwe zastosowanie art. 225 kc., zamiast art. 415 i nast. kc., względnie art. 405 i nast. kc. oraz na naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, w szczególności art. 233 § 1 kpc w związku z art. 328 § 2 i 385 § 2 d. kpc oraz art. 232 d. kpc, domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku w części oddalającej jej powództwo i rewizję oraz w części orzekającej o kosztach procesu (pkt II -V) oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Wojewódzkiego w K. i przekazania sprawy ostatnio wymienionemu Sądowi Wojewódzkiemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach procesu za wszystkie instancje.

Pozwany Skarb Państwa, reprezentowany przez Wojewodę [...] natomiast, powołując się na naruszenie prawa materialnego, w szczególności § 4 ust. 2 w związku z § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie przekazania składników majątkowych szkół podstawowych, których prowadzenie przechodzi do obowiązkowych zadań własnych gmin z dniem 1 stycznia 1994 r. (Dz.U. Nr 99, poz. 450), domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa w stosunku do tegoż reprezentanta Skarbu Państwa, a ewentualnie - uchylenia tegoż wyroku, jak również poprzedzającego go wyroku sądu I instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Obu kasacjom nie można częściowo odmówić słuszności.

Rozpoznając w pierwszej kolejności kasację powódki za zasadny zwłaszcza należy uznać zarzut naruszenia art. 224 - 225 kc., a ewentualnie także zarzut naruszenia art. 405 kc.

Pomijając już okoliczność, że wniosku Sądu Apelacyjnego, iż właściciel może dochodzić tzw. roszczeń uzupełniających od posiadacza na podstawie art. 224 - 225 kc tylko łącznie z roszczeniem windykacyjnym, nie można wyprowadzić z poglądu reprezentowanego w doktrynie, w tym w Systemie Prawa Cywilnego (t. II str. 509 i nast.), dlatego że w literaturze prezentowane są w istocie poglądy odmienne, a mianowicie, że roszczenia te (uzupełniające), jakkolwiek związane są z powództwem windykacyjnym, to jednak związanie to nie jest tego typu, by właściciel nie mógł dochodzić ich od posiadacza oddzielnie. Roszczenia te bowiem mogą być przeniesione przez właściciela na inną osobę, legitymacja bierna i czynna związana z dochodzeniem tych roszczeń nie zawsze pokrywa się z legitymacją bierną i czynną, dotyczącą roszczenia windykacyjnego, tudzież że roszczenia te, uregulowane wprawdzie w prawie rzeczowym, w rzeczywistości mają charakter roszczeń obligacyjnych, dlatego też możliwe jest ich dochodzenie na innej podstawie, niż określona w art. 224 - 225 kc., zwłaszcza na zasadzie bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405 i nast. kc), co w rozpoznawanej sprawie o tyle ma znaczenie, że powódka domagała się odszkodowania a nie wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z jej działki przez pozwany Skarb Państwa.

Za takim (odmiennym niż reprezentuje Sąd Apelacyjny) poglądem przemawia także przepis art. 229 § 2 kc., który stanowi, że właściciel może dochodzić od posiadacza roszczeń uzupełniających w terminie rocznym od dnia zwrotu rzeczy, a także - a może przede wszystkim - wykładnia celowościowa.

Nie wymaga bowiem bliższego uzasadnienia wniosek, że samo roszczenie windykacyjne (względnie będące jego odwrotnością - roszczenie o wykup gruntu przez posiadacza, który go zabudował), nie wyczerpuje roszczeń właściciela związanych z bezprawną ingerencją w sferę jego uprawnień

płynących z prawa własności, dlatego też brak jest uzasadnionych podstaw, by pozbawić go tych roszczeń, bez wyraźnego przepisu ustawowego, wyłącznie w oparciu o rozbieżne poglądy, wypowiedziane w doktrynie, względnie z uwagi na sposób, zresztą wymuszony przez bezprawne zachowanie się posiadacza, dochodzenia swoich roszczeń.

Wniosek taki jest tym bardziej uzasadniony, że tego rodzaju praktyka (bezprawnej ingerencji w cudze władztwo nad rzeczą ze strony Skarbu Państwa i innych jednostek państwowych) przed zmianami ustrojowymi, zapoczątkowanymi w 1989 r. wcale nie należała do rzadkości, a także z uwagi na ochronę własności, zagwarantowaną nie tylko przez przepisy kodeksu cywilnego, ale także Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej (por. art. 21 ust. 1).

Z przytoczonych względów zatem należało zarzut naruszenia art. 224 - 225 kc (ewentualnie także art. 405 i nast. kc) uznać za uzasadniony.

Za uzasadniony też częściowo należy uznać zarzut naruszenia przepisów postępowania, mogących mieć istotny wpływ na wynik sprawy, chociaż w znacznej mierze z innych przyczyn niż te, na które powołuje się skarżąca.

Sąd Apelacyjny bowiem, wychodząc z błędnego założenia, że roszczenie powódki związane z bezprawnym zajęciem i wykorzystaniem przez pozwanego działki stanowiącej jej własność, nie przysługuje jej tylko dlatego, że roszczenia tego nie zgłosiła łącznie (lub obok) roszczenia windykacyjnego (art. 222 § 1 kc), nie odniósł się w ogóle do jej zarzutów, podniesionych w rewizji, że jej odszkodowanie z tego tytułu zostało także w wadliwy sposób wyliczone, uznając je za bezprzedmiotowe.

Nie odniósł się też do zarzutów podniesionych ogólnikowo w rewizji przez pozwaną Skarb Państwa, reprezentowany przez Kuratorium Oświaty, że roszczenie powódki z obu tytułów (wynagrodzenia na wykup działki i bezpodstawne jej używanie) jest zawyżone uznając z kolei, że nie ta jednostka powinna reprezentować Skarb Państwa w rozpoznawanej sprawie, a Wojewoda

[...], który w piśmie z dnia 3 lipca 1995 r. wynagrodzenia za „wykup” przedmiotowej działki nie zakwestionował.

Skoro oba te założenia, (z tym że o częściowej zasadności kasacji pozwanego Skarbu Państwa, reprezentowanego przez Wojewodę [...] będzie mowa niżej), okazały się nieuzasadnione, zajdzie potrzeba odniesienia się przez Sąd Apelacyjny do zarzutów obu stron w tym zakresie.

Za uzasadnioną też należy uznać kasację pozwanego Skarbu Państwa, reprezentowanego przez Wojewodę [...], ale tylko w tym zakresie, w jakim skarżący kwestionuje zasadność poglądu Sądu Apelacyjnego, który zresztą doprowadził do zmiany oznaczenia strony pozwanej, że ta właśnie jednostka powinna reprezentować wspomniany Skarb Państwa w rozpoznawanej sprawie (art. 67 § 2 kpc).

Przyczyny, dla których Sąd Apelacyjny dokonał zmiany jednostki organizacyjnej, która powinna reprezentować Skarb Państwa w rozpoznawanej sprawie, nie są przekonujące.

Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego zmiany tej nie może, nawet pośrednio uzasadniać przepis § 4 ust. 2 w związku z § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 października 1993 r. (Dz.U. Nr 99, poz. 450) i to nie tylko dlatego, że rozporządzenie to w chwili wyrokowania zostało już uchylone kolejnym rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 listopada 1995 r. (Dz.U. Nr 132, poz. 645), ale przede wszystkim dlatego, że pierwsze z tych zarządzeń, wydane na podstawie delegacji zawartej w art. 44 pkt 3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 16, poz. 95 ze zm.) regulowało w ogóle inne zagadnienie. Nie może ono więc przesądzać, jaki organ Skarbu Państwa powinien być reprezentowany w sprawie bezprawnego zajęcia w 1985 r. gruntu stanowiącego własność powódki, celem wzniesienia na nim przez Spółdzielnię Mieszkaniową w J. - w ramach kompleksowej budowy osiedla mieszkaniowego - szkoły podstawowej.

Nie rozwiązują też tego zagadnienia, a w każdym razie wprost, inne przepisy, na które powołał się w swej rewizji Skarb Państwa, reprezentowany przez Kuratora Oświaty w K., w tym zwłaszcza ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. Nr 95, poz. 425 ze zm.), ani wreszcie przepis art. 36 ustawy z dnia 10 maja 1990 r. ustawy - przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i o pracownikach samorządowych (Dz.U. Nr 32, poz. 191 ze zm.).

W związku z tym należy przypomnieć, że Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 3 kwietnia 1992 r. sygn. III CZP 15/92 (Biuletyn B.O. SN za 1992 r.), na którą zresztą powołała się wwiązana w tę sprawę Gmina J., wydanej na tle analogicznego stanu faktycznego - zajmował się już zagadnieniem, jaki organ powinien reprezentować Skarb Państwa w procesie, którego źródłem jest umowa zawarta przez Kuratorium Oświaty i Wychowania z miejscową Spółdzielnią Mieszkaniową o wybudowanie szkoły podstawowej na gruncie nie należącym do Skarbu Państwa. W uchwale tej Sąd Najwyższy przyjął, że jednostką tą powinno być Kuratorium Oświaty, bez względu na zachodzące zmiany w zakresie statutu prawnego tego organu, a nie wojewoda. Pogląd ten należy podzielić z uwagi na zawartą w nim argumentację oraz nawiązanie do treści art. 67 § 2 kpc.

Mając powyższe stwierdzenie na uwadze, a nadto okoliczność, że ustalenie, jaka państwowa jednostka organizacyjna jest właściwa do reprezentacji w procesie Skarbu Państwa jest także obowiązkiem Sądu (por. m.in. wyrok SN z dnia 29.VIII.1970 r. II CR 301 - OSNCP 1971, poz. 55) należało również zaskarżony wyrok uchylić z kasacji pozwanego Skarbu Państwa, reprezentowanego przez Wojewodę [...]. Należy jednak z naciskiem podkreślić, że wniosek zawarty w kasacji tegoż skarżonego Skarbu Państwa, a zmierzający do zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa wobec tegoż pozwanego, jest oczywiście nieuzasadniony.

Skarb Państwa jest bowiem jedną osobą prawną, dlatego też niewłaściwe określenie w wyroku jednostki organizacyjnej, która powinna ten podmiot reprezentować w konkretnej sprawie, nie może prowadzić do oddalenia powództwa (por. m.in. wyrok SN z dnia 29.VII.1970 r. - OSNCP 1971, poz. 55).

Z przytoczonych wyżej względów zatem należało zaskarżony wyrok uchylić i orzec, jak w sentencji (art. 393¹³ kpc).

Orzeczenie o kosztach uzasadnia przepis art. 108 § 2 kpc w związku z art. 98, 393¹⁹, 391 i 397 kpc.

aw

jg